

1939

OCH BEREDSKAPEN

Av överstelöjtnant NILS KINDBERG

MATERIELLA förstärkningar på flygplansidan är, som tidigare framhållits, högeligen nödvändiga. Detta framgår bl a av ett svar från flygförvaltningens materielsida till vår försvarsgrenschef den 24 april 1939, då blott något mer än ett hundratal svenska krigsflygplan kan påräknas för omedelbara operationer.

Man må emellertid inte tro att det blott är flygvapnet som har svagheter att uppvisa inför ett eventuellt krigsläge. Även vid armén och marinen finns det svagheter i betydande utsträckning — såsom otillräcklig och svag beväpning, stora brister i ammunition och på många slags utrustning som ej kunnat skaffas på grund av anslagsbrist, de stora övade delarna av värnpliktskontingenterna m m.

AV DE BEFINTLIGA svenska krigsflygplanen är antalet bomb-, spanings- och jaktflygplan ca 50 : 30 : 30. Ett halvår senare — den 1 september 1939 — har antalet ökat till ca 180 i en dåtida proportion av 80 : 50 : 50.

I FRÅGA OM dessa siffror skall dock ihågkommas att en ökning med ca 30 procent av varje sådan skall göras för att man skall komma upp till hela det befintliga antalet plan inom varje flygslag. Vid varje tidpunkt befinner sig i regel ca en fjär-

dedel av totalantalet på verkstäder ed för reparationer, rutinenliga till- och översyner m fl arbeten. När man jämför det svenska flygvapnets materiel 1939 med eventuella fienders i stormaktslägren må i övrigt konstateras:

VÅR SERIE om det svenska flygvapnets försvarsberedskap inför det andra världskriget fortsätter här med skildringen från 1939 års första åtta månader.

DET FORTSATTA händelseförloppet — den s k Septemberkrisen 1939 i dess mer akuta del — skall skildras i ett senare nummer av Flygvapen-Nytt.

- att våra dåtida plans prestanda och stridsvärde tyvärr är underlägsna stormakternas plan, beroende på våra i förhållande till nämnda makter begränsade ekonomiska, tekniska, praktiska och politiska möjligheter till utveckling och anskaffning av en tillräckligt omfattande, effektiv utrustad flygmateriel i toppklass,
- att de begränsade anslagen ända från 1925 års försvarsbesluts tid, den korta tid, som förflutit sedan det senare beslutet av 1936 och på sistone exportspärrar och ovillighet utomlands att ens diskutera nya

köp, omöjliggjort forcering av ett anskaffningsprogram i takt med tidslägets hastigt fortgående försämringar,

- att likväl den existerande krigsflygmaterielens tillstånd i fråga om underhåll, flygsäkerhet m m fullt ut tål en jämförelse med utlandets bästa, samt

- att ständiga, aldrig upphörande ansträngningar hela tiden pågår hos flygledningen för att finna möjligheter att fylla bristerna genom att inom och utom Sverige skaffa bättre flygmateriel och öka dess stridsvärde.

ALLA ATGÄRDER på flygmaterielens drivmedlens m fl områden är och förblir dock av finansiella, industriella, tekniska och politiska grunder frågor på mycket lång sikt och av allt annat än lättlost natur.

UTAN FLYGBASER har inte ens det i övrigt bästa flygvapen möjligheter att verka. Denna elementära sanning kan synas självklar, men förtjänar att bringas i erinran. Vid ett numerärt sett svagt flygvapen är möjligheterna till skyddad och växlande basering särskilt viktiga för operationsdugligheten.

Principen är känd och ansedd inom vårt flyg före andra världskriget, men först mot slutet av år 1938 tar förberedelserna till ett sådant

basläge form utåt. Den 2 november 1938 hemställer försvarsstabschefen till regeringen om ett mindre anslag — 9 000 kronor — för utförande av geologiska undersökningar inom vissa för basering av flyg aktuella preliminärt rekognoscerade områden. Den 11 november bifalles hemställan i ärendet.

OMKRING EN VECKA senare — den 16 november 1938 — i samband med utredningarna om de flygmateriella förstahandsbehoven m m, anmäler flygförvaltningens byggnads-sida — chef den framstående, numera avlidne översten *Ernst Fogman* — till försvarsministern:

- att anordnande av de första krigsbaserna för flygvapnet preliminärt kostnadsberäknats till något över 10 miljoner kronor, och
- att särskilt förslag i frågan skall komma.

År 1939 fortsattes arbetet i krigsbasfrågan. Man har då inriktat sig på:

- åtgärder av provisorisk art för att dels kunna anordna reservflygbaser på s k vallfält, dels utnyttja befintliga svenska civila flygfält m m, och
- åtgärder av längre räckvidd i enlighet med 1938 års planer för att åt flygvapnet skapa ett system av egna, ständigt disponibla, i fred iordningställda krigsflygfält.

DEN 21 FEBRUARI 1939 föreligger — efter slutförda undersökningar av 180 områden i hela landet — flygvapnets utredning och förslag, åtföljda av kostnadsberäkning, till försvarsstabschefen, om över ett 90-tal såsom krigsflygfält möjliga alternativ, av vilka ett 40-tal i första hand bör iordningsställas. Den totala kostnaden för 45 fält rör sig om ett 30-tal miljoner kronor.

DEN 15 MARS 1939 — då utrikesläget som tidigare nämnts skärpts genom den tyska inmarschen i hela Tjeckoslovakien — utfärdar försvarsstabschefen vissa nya anvisningar till chefen för flygvapnet, om anord-

nande av fem krigsflygfält vid eventuellt anbefalld förstärkt försvarsberedskap.

Kort efteråt — den 24 mars — kommer regeringens proposition till riksdagen om ett extra anslag av ca 70 miljoner kronor "för extra materielanskaffningar m m" åt krigsmakten, det förut omnämnda andra 70-miljoner-kronors-anslaget. Av detta skall omkring 5,4 miljoner utgå till igångsättande av arbeten på en första omgång krigsflygfält (ca 20 st). Den 9 juni kommer riksdagsbeslut — bifall. Allt tar sin rundliga tid i Sverige, trots det hotfulla läget i en nära omvärld!

UNDER MELLANTIDEN har emellertid flygförvaltningen bl a hunnit med att den 24 april 1939 hemställa om ett nytt extra anslag av nya 6,3 miljoner (utöver de 5,4) för ordnande av 25 reservflygfält ("andra omgångens krigsflygfält") och en sjöflygslip. Det räcker dock inte enbart med förslag, pågående arbeten

Utbildning av nya flygförare var ett av beredskapstidens många krav. Här en bild från F 5 år 1939, numera Krigsflygskolan på Ljungbyhed. Planen är skolflygplan av typ Sk 15 (Klemm 35), vilka tillfördes flygvapnet kort efter krigsutbrottet år 1939. Foto: T. Dahlgren.

• Tvåmotorigt torpedflygplan T 2 ur F 2 — en av de vid krigsutbrottet 1939 för strategisk flygspaning över Östersjön insatta två flygplantyperna. Toppfarten var ca 310 km/tim.

1939

och eventuellt färdiga fält. Den 7 juli 1939 — när Danzig-frågan ånyo aktualiserar krigsfara — hemställer chefen för flygvapnet till försvarsstabschefen om utfärdande av direktiv till arméns myndigheter om dessas medverkan till flygbasernas luft- och markförsvar. Härmed avses då "lv-akan" och annat luftvärn m m.

DEN 29 AUGUSTI 1939, dvs kort efter det tysk-ryska nonaggressionsavtalets ingående och när ett krig Tyskland—Polen synes vara en fråga om någon dag eller kanske endast några timmar, hemställer flygförvaltningen — jämlikt beredskaps-cirkuläret — och i samband med sin bl a därav föranledda begäran om ett anslag på nära 200 miljoner kronor till materielanskaffningar i samband med en eventuell mobilisering, för beställningar av ca 420 flygplan:

- att nära 10 miljoner kronor måtte anslås till fortsatta arbeten på flygvapnets krigsflygfält och andra flygbaser m m.

SAMMA DAG — den 29 augusti 1939 — tillställer den dåtida civila luftfartsmyndigheten i Väg och Vatten flygvapenchefen en av denne begärd översikt av pågående arbeten på de civila flygfälten i vårt land, aktuella såsom tillfälliga krigsbaser för flygvapenförband.

De som vid den tiden bedömer vår flygbasfråga finner helt säkert, att man varken hunnit eller kunnat utverka de förbättringar i basläget, som oundgängligen erfordras. Liksom så mycket annat i dåtida bristväg bottnar vad som fattas i vår beredskap i långt tillbaka uppkomna

förhållanden, bl a vacklande och otillräckliga krafttag från statsmakternas sida vid fattandet av 1925 och 1936 års försvarsbeslut, otillräckliga anslag, begränsad personaltilldelning och tidsnöd.

Det "mene tekel", som det för dörren stående kriget i Polen under september 1939 skall teckna för alla ofullständiga och illa beredda stater, anas kanske i augusti det året — fullt tydligt framstår det dock först under den ödesdigra septembermånaden — när det tyska blixtkriget med starkt flyg och pansar ger sin klara åskådningensundervisning. Då bl a det nyss så stolta, men fredsmässigt grupperade och uppställda polska flygvapnet ligger slaget till marken. På resterna av det, som en gång varit dess fredstida bassystem. Fler liknande fall skulle följa under den stora hem-sökelsens år.

• Svenska beredskapsdrag inför krigshotet

MOT SLUTET av april 1939 ökar det tyska flygets närgångenhet vid Skånes kuster, till synes med anledning av det där pågående svenska arbetet på byggande av strandbefästningar o d — i folkmun kallat "Per Albin-linjen". Vår regering meddelar genom sin försvarsminister till flygvapenchefen att det ur beredskapssynpunkt vore önskvärt med ett till Skåne "för övningar" förlagt jaktflygförband.

Kort efteråt förflyttas också Svea flygflottiljs övningsdivision — jaktplan typ J 8 (Gloster Gladiator) — till Ystad-trakten, för övningar i skjut-

ning och bombfällning. Den 10 juli 1939 — då tyskarna blivit än mer påträngande — hemställer försvarsstabschefen till chefen för flygvapnet:

- att jaktflyget i Skåne — en enda division ur den då enda jaktflottiljen — skall "uppmärksamma huruvida tyska flygplan, andra än i reguljär lufttrafik verksamma, söker överflyga Skåne", och

- att samma jaktflyg i sådant fall skall "följa tyskarna till territorialgränsen och snarast inrapportera det inträffade".

Den 13 juli utfärdar flygvapenchefen närmare order om denna "luftbevakningsuppgift" för vårt jaktflyg.

VERKSAMHETEN I LUFTEN över Skånekusten har på sin tid belysts i en stort upplagd bildartikel i tidskriften Vecko-Journalen. Vårt jaktflygs uppträdande i det så intressanta området får både före och efter krigets utbrott den 1 september en klart påtaglig, dämpande effekt på de tyska försöken till flygspaning över våra försvarsanstalter i Skåne. Men — åtskilliga avmotningar till territorialgränsen måste utföras.

DEN 23 AUGUSTI 1939 — då det tysk-ryska "spelet under täcke" i Moskva om icke-anfallsfördraget bekantgöres för världen — ger försvarsstabschefen efter ett från högsta ort erhållit bemyndigande chefen för flygvapnet i uppdrag:

- "att inom ramen för flygvapnets fredsorganisation ställa två flyggrupper lämpade för strategisk spaning

till vår högsta militära lednings förfogande."

NÅGOT SÄRSKILT strategiskt spaningsflyg har ju inte kunnat inrymmas i 1936 års försvarsordnings "ram". Inte heller har våra under 1938 för ett då ur extra anslag — det sk första 70-miljoners-anslaget — beviljat belopp i Frankrike beställda, för den tiden moderna tvåmotoriga fjärrspaningsplan av typ S 10 (Bréguet 694) blivit levererade. I augusti 1939 visste man heller inte, att vi redan den 2 september skulle nås av budskapet att fransmännen konfiskerat dem för egen del!

I anledning av försvarsstabsskrivelsen den 23 augusti beordrar emellertid flygvapenchefen förberedelsevis:

- en bombflyggrupp ur Västmanlands flygflottilj — omkring fyra bombplan typ B 3 (Junkers Ju 86 K) — att på sin fredsbas Hässlö nära Västerås göra sig klar för strategisk spaning, samt
- en torpedflyggrupp ur Roslagens flygflottilj — omkring fyra torpedflygplan typ T 2 (Heinkel He 115) — att från bas i Stockholmstrakten på liknande sätt göra sig klar, närmast för strategisk spaning mot mellersta Östersjön och Finska Viken.

Båda flyggrupperna skall kunna starta två timmar efter order, d v s inneha "tredje startberedskap" (enligt 1939 års bestämmelser).

FÖRSVARSTABSCHEFEN har vidare orienterat om att han — "där est den utrikespolitiska situationen ytterligare skärpes" — ämnar hos Konungen begära förläggning av

Hässlö-gruppen till Skåne för att därifrån utföra strategiska "spaningsflygövningar" i södra Östersjön. Han avser också — meddelar han — att begära beredskapsställande av en flygdivision per flottilj ävensom av behövliga basförband. Sekretess, ständig telefonpassning, förberedelser för extra personalinkallelser och kostnadsberäkningar för beredskapsåtgärderna hör till bilden.

När den omnämnda hemställan gjorts, skulle det beredskapsställda svenska flyget komma att bestå av:

- de två förutnämnda tvåmotoriga flyggrupperna för strategisk spaning,
- en "tung" (egentligen medeltung) bombdivision tvåmotoriga B 3 ur F 1 (Västmanlands flygflottilj),
- en "lätt" bombdivision enmotoriga B 4 ur F 4 (Jämtlands flygflottilj),
- en torpedflygdivision tvåmotoriga T 2 ur F 2 (Roslagens flygflottilj),
- en arméspaningsdivision enmotoriga S 6 ur F 3 (Östgöta flygflottilj), och
- en jaktdivision J 8 ur F 8 (Svea flygflottilj).

Därtill kommer några få vissa chefer ur marinen redan tidigare underställda enmotoriga marinspaningsförband med flygplan S 5 och S 9.

DEN 23 AUGUSTI 1939 utformas respektive fastställs även de slutliga planerna och bestämmelserna för den i nr 1 omnämnda, eventuella flygtransporten till Åland i försvarssyfte. Den skall gälla ca 4 000 man och 20 ton materiel från II. och IV. arméfördelningarna ävensom flygbasförband ur flygvapnet. Något

verkställande av transporten blir det dock inte under beredskapstiden.

DAGEN EFTER — den 24 augusti — begär försvarsstabschefen muntligen hos chefen för flygvapnet att de under föregående dag förberedelsevis beställda två flyggrupperna för strategisk flygspaning — bombflyggruppen ur F 1 och torpedflyggruppen ur F 2 — måtte ställas i beredskap. Vid flygvapnet utfärdas då behövliga verkställighetsorder till och inom de berörda flottiljerna, att från och med fredagen den 25 augusti 1939 kl 12 middagen gälla tillsvidare. Kulsprutor och handkameror för fotospaning skall ingå i utrustningen.

DEN 25 AUGUSTI 1939 har försvarsstabschefen fått sitt äskade be-myndigande för basering till Skåne av F 1-flyggruppen. Liksom också för sina övriga önskemål i fråga om omedelbar beredskap. Han begär då hos flygvapenchefen:

- att bombflyggruppen — som nu för första gången får sitt sedan ofta hörda namn "Detachmentet F 1" — och vars duglige chef blir dåvarande löjtnanten vid flygvapnet C L Hessle — skall förläggas till Skåne för spaning "på vidare order" över södra Östersjön, Kattegatt och Skagerack m m. Försvarsstabschefen begär den 25 augusti också hos chefen för flygvapnet:

- att de två dagar tidigare aviserade beredskapsåtgärderna, omfattande klarställande av en flygdivision per flottilj och behövliga flygbasförband, omedelbart skall vidtagas.

ÅTGÄRDEN EFFEKTUERAS per omgående. Order om F 1-flyggrup-

1939

Detta är det lätta bombflygplanet typ Hawker Hart, som var i svenska flygvapnets tjänst 1933—1946 bl a under beteckningen B 4. Det hade en svenskbyggd Nohab Mercury-motor på 650 hkr, som gav en fart av 260 km/tim.

pens ombasering till Ljungbyhed och om en F2-flyggrupp till Gotland kommer därefter.

HEMSTÄLLAN OM ANSLAG för hela flygvapnets eventuella försåtande i förstärkt försvarsberedskap, ett "kungabrev" om en flygvapnets besiktningskommission till USA för kontroll av våra där beställda nya jaktplan typ J 9 (Seversky-Republic EP-1), avsedda att ersätta de föråldrade J 8-Gloster Gladiator-planen, samt bl a ett meddelande om krigskartor klara för avhämtning vid försvarsstaben blir samma dag nya inslag i flygvapnets beredskapsbild.

LÖRDAGEN DEN 26 AUGUSTI 1939 — när regering och försvarsstab fått ytterligare kunskap om de i vårt södra grannland pågående militära förberedelserna för ett anfallskrig åt något håll, sannolikt Polen men måhända också åt något annat håll — kommer den första beställningen på strategisk spaningsflygning från Skåne, denna gång över Kattegatt och Skagerack. Stora oljefläckar norr och nordost om Skagen, möjligen från ubåtar, inrapporteras. I övrigt "intet av vikt" inom de två spaningsområdena.

SAMMA DAG utsänder flygvapenchefen order signalledes till flottiljchefer och verkstadsstyresmän om ikraftträdande av ett flertal moment

1939

**EXPRESS-
meddelande
fredagen 1.9**

kl. 15.51

**BERED-
SKAP!**

i försvarsberedscapscirkuläret, vilket hos de berörda medför därav betingade, förberedande försvars- och trygghetsåtgärder m.m. En 40 mm lvakantropp A 10 (arméns) beordras genom försvarsstabschefens förmedling till Ljungbyhed för medverkan i platsens flygbasförsvar.

NÄSTA DAG — söndagen den 27 augusti — fortsätter Detachmentet F1 sin strategiska flygspaning från Ljungbyhed. Denna inriktas nu för första gången mot södra Östersjön och fortsätter över Skagerack, Kat-

tegatt och de svenska kustfarvattnen i väst och syd. I Östersjön utgör linjen Sandhammaren (Skånes sydöstra udde) — Rönne (på Bornholm) — Kollickerort fyr (på den tyska ön Rügens nordöstra udde) spaningsområdets östliga gräns. Minutläggande fartyg väster Arkona fyr på Rügen, ett stort landflygfält vid Bug på samma ö och Warnemünde sjöflygplats utspanas.

DETTA OCH ANDRA liknande spaningsuppdrag fortsätter sedan under dagarna 28 augusti—2 september. De utsträcks då till hela "pommerska vallen" (tyska Östersjökusten) fram till staden och flygbasen Kolberg samt till Hela-halvön och Brüsterort fyr (den senare ca 40 km nordväst Königsberg). Belagda flygfält, kryssare och mindre örlogsfartyg m m iakttages, men inga transportflottor eller andra mera oroande, Sverige direkt hotande överskeppnings- och anfallsförberedelser.

FREDAGEN DEN 1 SEPTEMBER 1939 kl 15.51 nås flygvapnet av ett från "Försvarskansli" och "Flygkommando" utsänt, gemensamt "Expressmeddelande":

- att intagande av förstärkt försvarsberedskap har anbefallts av Kungl. Maj:t, och
- att första försvarsberedskapsdag är söndagen den 3 september 1939.